

**IJRO ETUVCH HOKIMYAT ORGANLARINING VAZIFA VA
FUNKSIYALARINI TAQSIMLASH MEXANIZMLARI**

Karimova Kamola Akmal qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti Magistratura bosqichi Davlat boshqaruvi huquqi
mutahasisligi talabasi

E-mail: kkarimova382@gmail.com

***Annotatsiya:** ushbu maqolada ijro etuvchi hokimyat organlari, ularning vazifalari, funksiyalari va ularning taqsimlash masalalari tahlil qilinib, mazkur tizimdagi kamchiliklarni oldini olish va qanday natijalarga erishish tahlil qilib o'tilgan.*

***Kalit so'zlar:** ijro etuvchi hokimyat, Vazirlar Mahkamasi, vazifalarni vertikal va gorizontal taqsimlash, elektron hukumat.*

**МЕХАНИЗМЫ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ЗАДАЧ И ФУНКЦИЙ
ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ**

Каримова Камола Акмаль кизи

Ташкентский государственный юридический университет, магистрант по
специальность «Право государственного управления»

Электронная почта: kkarimova382@gmail.com

***Аннотация:** в статье анализируются органы исполнительной власти, их задачи, функции, вопросы их распределения, а также анализируются пути предотвращения недостатков в этой системе и достижения результатов.*

***Ключевые слова:** исполнительная власть, Кабинет Министров, вертикальное и горизонтальное разделение полномочий, электронное правительство.*

**MECHANISMS OF DISTRIBUTION OF TASKS AND FUNCTIONS
OF EXECUTIVE AUTHORITY BODIES**

Karimova Kamola Akmal kizi

Tashkent State University of Law,
Master's degree in Public Administration Law

E-mail: kkarimova382@gmail.com

Abstract: *this article analyzes the executive authorities, their tasks, functions and issues of their distribution, and analyzes how to prevent shortcomings in this system and achieve results.*

Keywords: *executive authority, Cabinet of Ministers, vertical and horizontal distribution of tasks, e-government.*

Kirish. Demokratik huquqiy davlatning muhim xususiyatlaridan biri hokimiyat organlari o'rtasida funktsiya va vazifalarning samarali taqsimlanishi hisoblanadi. Ayniqsa, ijro etuvchi hokimiyat tizimida bu masala alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ijro hokimiyati davlat boshqaruvining asosiy "harakatlantiruvchi kuchi" hisoblanadi. Zamonaviy davlat boshqaruvi sharoitida ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimi murakkablashib, ularning vazifa va funksiyalari kengayib bormoqda. Bu esa o'z navbatida ushbu organlar o'rtasida funktsiyalarni aniq taqsimlash va ularning samarali hamkorligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Ijro etuvchi hokimiyat organlarining vazifa va funksiyalarini taqsimlash masalasi ko'p qirrali bo'lib, u davlatning konstitutsiyaviy qurilishi, boshqaruv shakli, siyosiy an'analari va huquqiy tizimining xususiyatlariga bog'liq. Mazkur taqsimot mexanizmlari davlat boshqaruvining barqarorligi, samaradorligi va qonuniyligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular ijro hokimiyati faoliyatining shaffofligini oshirish, korrupsiyaga qarshi kurashish hamda fuqarolik jamiyati institutlari tomonidan samarali nazorat qilishga xizmat qiladi. Ijro etuvchi hokimiyat organlari funktsiyalarini taqsimlash mexanizmlarining nazariy asoslari va amaliy jihatlarini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega.

Asosiy qism. Ijro etuvchi hokimiyat - davlat hokimiyatining qonun chiqaruvchi hokimiyat va sud hokimiyati kabi mustaqil tarmoqlaridan biri. Joriy qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlarga asoslanib, boshqaruv vazifalarini bajaradi. Qonun chiqaruvchi hokimiyat hujjatlarini ijro etish maqsadida o'z qaror va farmoyishlarini qabul qiladi, odatda, davlat boshlig'i (prezident) ning bevosita rahbarligi va nazorati ostida ish ko'radi. Ijro etuvchi hokimiyat mintaqaviy va mahalliy darajada mahalliy o'zini-o'zi boshqarish organlari (hokim, oqsoqol, gubernator, mer, prefekt) tomonidan amalga oshiriladi.

“O‘zbekiston Respublikasida hukumat — O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi davlat xokimiyatining oliy ijrochi va boshqaruvchi organi hisoblanadi. U iqtiso-diyotning, ijtimoiy va ma'naviy sohaning samarali faoliyat ko'rsatishiga, qonunlar ijro etilishiga, Oliy Majlisning qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlarining bajarilishiga rahbarlikni ta'minlaydi. Mahalliy Ijro etuvchi hokimiyat organlari O‘zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlarini, davlat hokimiyati yuqori organlarining qarorlarini amalga oshiradi. Viloyat, tuman va shaharlarda ijro etuvchi hokimiyatni hokim boshchiligidagi viloyat, tuman va shahar hokimliklari boshqaradi. Ijro etuvchi hokimiyat boshlig'i – ijro hokimiyatining boshlig'i qoidaga ko'ra, prezidentlik respublikalarida prezident (AQSH Konstitutsiyasining 2-moddasi) hisoblanadi. Parlamentar respublikalarda ijro etuvchi hokimiyatning oliy o'rgani bo'lgan hukumatning boshlig'i Bosh vazir hisoblanadi. Ko'pchilik davlatlar Konstitutsiyalariga ko'ra ijro hokimiyatining boshlig'i davlat boshlig'i, ya'ni prezident yoki monarx (masalan, AQSHda) hisoblanadi. Yarim prezidentlik, yarim parlamentlar respublikalarda hukumat boshlig'i-Bosh vazir, kansler deb qaraladi.

Parlamentlar respublikalarda qoidaga ko‘ra, ijro hokimiyatining boshlig‘i etib davlat rahbari tomonidan parlamentda ko‘pchilik o‘ringa ega bo‘lgan partiyaning sardori yoki koalitsion hukumat tarkibidagi partiyalar sardorlaridan biri tayinlanadi”¹.

1. O‘zbekiston Respublikasi da ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimining huquqiy asoslari quyidagi normativ-huquqiy hujjatlardan iborat. Birinchi navbatdagi eng asosiy qonunchilik hujjati bu O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Konstitutsiyamizning 11-moddasida “O‘zbekiston Respublikasi davlat hokimiyat tizimi- hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi, va sud hokimiyatiga bo‘linish prinsipiga asoslanishini belgilab bergan”². Bundan tashqari konstitutsiyamizning 114-moddasida Vazirlar Mahkamasi Ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshirishi aniq ko‘rsatib o‘tilgan. Normaning keying bandida Vazirlar Mahkamasi O‘zbekiston Respublikasi Bosh vaziri uning o‘rinbosari va vazilardan iborat deb belgilangan. Asosiy qonundan tashqari O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risidagi 25.10.2024 yildagi O‘RQ-982- sonli qonuni, O‘zbekiston Respublikasi prezidenti tomonidan qabul qilingan bir qator farmon va qarorlar bu sohadagi asosiy normativ-huquqiy asoslarni tashkil etadi. Ijro etuvchi hokimiyat organlari ana shu qonuniy asoslarda ko‘rsatilgan talab va me‘yorlarga amal qilgan holda o‘z faoliyatlarini olib boradilar.

2. Ijro etuvchi hokimiyat organlarining tizimi. bu davlatning ijro etuvchi vakolatlarini amalga oshiruvchi boshqaruv organlari majmui hisoblanadi. Bu tizim davlat boshqaruv vazifalarini bajarish, qonunlarni ijro etish va davlat siyosatini amalga oshirish uchun tashkil etilgan. Ijro etuvchi hokimiyat tizimining

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/Ijro_etuvchi_hokimiyat.

² 30.04.2023. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz/docs/-6445145>.

asosiy xususiyatlari: Tashkiliy tuzilishi - vertikal bo'ysunuv asosidagi ierarxik tizim shakliga ega, davlat boshqaruvining barcha sohalarini qamrab oladi, qonun chiqaruvchi hokimiyat qabul qilgan qonunlarni hayotga tatbiq etadi. Ko'pchilik davlatlarda ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimi quyidagi asosiy bo'g'inlardan iborat:

- Oliy ijro etuvchi organ (prezident ma'muriyati, hukumat, vazirlar mahkamasi);
- Markaziy ijro etuvchi organlar (vazirliklar, davlat qo'mitalari);
- Hududiy ijro etuvchi organlar (viloyat, tuman, shahar hokimliklari);
- Mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari.

Bu organlar o'rtasidagi munosabatlar subordinatsiya (bo'ysunish) va koordinatsiya (muvofiglashtirish) tamoyillari asosida amalga oshiriladi.

Ijro etuvchi hokimiyat tizimi davlat boshqaruvi samaradorligini ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, davlat xizmatlarini ko'rsatish va jamiyat hayotini tartibga solishning muhim vositasi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Ijro etuvchi hokimiyatining yagona tizimiga raxbarlik qiladigan kollegial organi bu O'zbekiston respublikasi Vazirlar Mahkamasi hisoblanadi.

3. Vakolatlar, funksiyalar va vazifalarni taqsimlash mexanizmlari. Ijro etuvchi hokimiyatda vakolatlar, vazifalar va funksiyalarni taqsimlash mexanizmlari bu davlat boshqaruvi tizimida hokimiyatning ijro etuvchi tarmog'i ichida huquqlar, majburiyatlar va mas'uliyatlarni ma'lum bir tizim asosida taqsimlash jarayonini anglatadi. Bu mexanizmlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Vertikal va gorizontal taqsimlash yuqori organlardan quyi organlarga va bir darajadagi organlar o'rtasida vakolatlarni taqsimlash hisoblanadi. Markazlashtirish va nomarkazlashtirish qarorlar qabul qilish va ijro etish vakolatlarini markaziy

hokimiyat va mahalliy hokimiyat organlari o'rtasida taqsimlashni anglatadi. Sohaviy yoki funktsional bo'linish vazirliklar, qo'mitalar va boshqa davlat boshqaruvi organlari o'rtasida vakolatlarni ma'lum sohalar yoki faoliyat yo'nalishlari bo'yicha taqsimlashdir. Kollegial va yakka tartibdagi boshqaruv qarorlarni guruh yoki yagona shaxs tomonidan qabul qilish va ijro etish tartibini belgilash mexanizmini o'z ichiga oladi. Nazorat va hisobdorlik mexanizmlari ijro etuvchi organlar faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish va ularning o'z vakolatlari doirasida javobgarligini ta'minlashga qaratilgan. Bu mexanizmlar davlat boshqaruvining samaradorligini ta'minlash, vakolatlar to'planib qolishining oldini olish va demokratik davlatchilik tamoyillarini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Vertikal taqsimlashda, ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimida vakolatlar, vazifalar va funksiyalar vertikal tarzda quyidagi darajalarda taqsimlanadi: Markaziy darajada — Vazirlar Mahkamasi, vazirliklar, davlat qo'mitalari va agentliklar. Hududiy darajada — viloyatlar, tumanlar va shaharlar hokimliklari va ularning boshqarmalari, Mahalliy darajada — mahalla fuqarolar yig'inlari va boshqa o'zini o'zi boshqarish organlar "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to'g'risida"gi Qonunning 4-moddasiga muvofiq: "Vazirlar Mahkamasi o'z vakolatlarini amalga oshirishda vazirliklar, davlat qo'mitalari, agentliklar, idoralar hamda boshqa tashkilotlarning faoliyatini muvofiqlashtirib boradi va yo'naltiradi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlarining faoliyati ustidan qonunchilikda belgilangan tartibda nazoratni amalga oshirishi belgilab berilgan"³.

4. Vazirlar Mahkamasining vakolatlar, vazifalar va funksiyalarni taqsimlashdagi ro'li. O'zbekiston Respublikasida ijro etuvchi hokimiyat tizimida

³ O'RQ-982-сон 25.10.2024. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to'g'risida <https://www.lex.uz/uz/docs/-7172667>.

Vazirlar Mahkamasi markaziy o‘rin egallaydi. “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi O‘RQ-982-sonli Qonunga asosan, Vazirlar Mahkamasi ijro etuvchi hokimiyat vazifalarini amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Vazirlar Mahkamasining ijro etuvchi hokimiyat vazifa va funksiyalarini taqsimlash mexanizmlaridagi asosiy jihatlari quyidagilardan iborat: Vazirlar Mahkamasi O‘zbekiston Respublikasining hukumati bo‘lib, ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshiradi. U O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlari, Prezident farmonlari, qarorlari va farmoyishlari asosida faoliyat yuritadi. Vazirlar Mahkamasining tarkibi: Vazirlar Mahkamasi tarkibiga Bosh vazir, uning o‘rinbosarlari, vazirlar, davlat qo‘mitalari raislari va boshqa davlat organlarining rahbarlari kiradi.

5. Ijro etuvchi hokimiyat organlarida vazifalarni taqsimlash masalasi mavzusida qo‘shimcha ma’lumotlar va misollar bilan sizga yordam beraman. Vakolatlar, vazifalar va funksiyalarni taqsimlashda mavjud muammolar va ularni hal qilish yo‘llari.

Xulosa. O‘zbekiston Respublikasida ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimidagi islohotlar va kelajak istiqbollari. O‘zbekiston Respublikasida ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimida vakolatlarni, vazifalarni va funksiyalarni taqsimlash mexanizmlari mustaqillik yillarida sezilarli darajada takomillashtirildi. Bu jarayonning rivojlanish yo‘li murakkab va serqirra bo‘lib, davlat boshqaruvi tizimining barcha bo‘g‘inlarini qamrab oldi. Dastlabki islohotlar davomida ijro hokimiyati tizimida vazirliklar va qo‘mitalar tuzilishi shakllantirildi, ularning vazifalari va vakolatlari aniqlashtirildi, davlat boshqaruvining huquqiy asoslari yaratildi. Qonunchilik bazasining mustahkamlanishi, xususan “Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi, “Mahalliy davlat hokimiyati to‘g‘risida”gi qonunlarning

qabul qilinishi ijro etuvchi hokimiyat organlarining maqomi, vakolatlari va mas'uliyatini aniq belgilab berdi. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan islohotlar davomida ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimi bir necha bor optimallashtirilib, ortiqcha byurokratik bosqichlar qisqartirildi. Masalan, 2017-2021 yillar davomida davlat boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha o'tkazilgan islohotlar natijasida bir qator vazirliklar va idoralar birlashtirildi yoki qayta tashkil etildi. Iqtisodiyot vazirligi va Moliya vazirligi faoliyati qayta ko'rib chiqildi, Davlat soliq qo'mitasi va Davlat bojxona qo'mitasi vakolatlari aniqlashtirilib, funksiyalari taqsimlandi. Bu esa davlat boshqaruvi tizimining samaradorligini oshirishga, qarorlar qabul qilish jarayonlarini soddalashtirish va tezlashtirishga xizmat qildi. Davlat xizmatlarini ko'rsatish sifatini oshirish bo'yicha ham muhim qadamlar tashlandi. 2017-yilda Davlat xizmatlari agentligi tashkil etilishi bilan "yagona darcha" tamoyili asosida faoliyat yurituvchi davlat xizmatlari markazlari barpo etildi. Bu markazlar fuqarolarga va tadbirkorlik subyektlariga turli idoralarning xizmatlarini bir joyda, soddalashtirilgan tartibda olish imkoniyatini yaratdi. Hozirgi kunda mamlakat bo'ylab 200 dan ortiq davlat xizmatlari markazlari faoliyat yuritmoqda va ular orqali 150 dan ortiq turdagi davlat xizmatlari ko'rsatilmoqda. Natijada fuqarolarning davlat xizmatlaridan mamnuniyati oshdi, korrupsiya xavfi kamaydi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish sohasida ham sezilarli yutuqlarga erishildi. "Elektron hukumat" tizimi doirasida ko'plab elektron davlat xizmatlari ishga tushirildi, idoralararo elektron hamkorlik yo'lga qo'yildi. Prezidentning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Bu strategiyada davlat xizmatlarining sifatini oshirish, davlat organlarining ochiqligini ta'minlash, "elektron hukumat" tizimini yanada

rivojlantirish bo'yicha aniq vazifalar belgilangan. So'nggi yillarda O'zbekistonda "Fuqarolar emas, hujjatlar harakatlanadi" tamoyili asosida davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimi takomillashtirilmoqda. Davlat organlari o'rtasida elektron ma'lumot almashishni yo'lga qo'yish, fuqarolardan davlat organlarida mavjud ma'lumotlarni talab qilmaslik bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Davlat xizmatlari markazlarining vakolatlari kengaytirilmoqda, yangi xizmat turlari joriy etilmoqda. Ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash maqsadida davlat organlarining faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z vaqtida va to'liq e'lon qilish, fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari bilan muloqot qilish yangi mexanizmlari joriy etilmoqda. Vazirliklar va idoralarning veb-saytlari doimiy ravishda yangilanib, ochiq ma'lumotlar portali orqali ko'plab ma'lumotlar e'lon qilinmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda davlat organlari rasmiy sahifalari ochilmoqda, virtual qabulxonalar faoliyati yo'lga qo'yilmoqda. Davlat xizmatchilarining malakasini oshirish, kadrlar salohiyatini rivojlantirish bo'yicha ham muhim ishlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi, Davlat xizmatchilari malakasini oshirish markazlari faoliyati takomillashtirilmoqda. Zamonaviy boshqaruv texnologiyalari, strategik rejalashtirish, qaror qabul qilish jarayonlari bo'yicha o'quv dasturlari ishlab chiqilmoqda. Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatini takomillashtirish, ularning vakolatlarini kengaytirish, mustaqilligini oshirish bo'yicha ham muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Viloyat, tuman va shahar hokimliklarining moliyaviy mustaqilligi kuchaytirilmoqda, mahalliy byudjetlarning daromad bazasi kengaytirilmoqda. Hokimlarning hisobdorligi va javobgarligi oshirilmoqda, ularning faoliyatini baholash mezonlari takomillashtirilmoqda. O'zbekiston Respublikasida ijro etuvchi hokimiyat organlari tizimida amalga oshirilayotgan

islohotlar mamlakatning barqaror rivojlanishiga, fuqarolar farovonligini oshirishga, davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini demokratlashtirish va liberallashtirishga xizmat qiladi. Kelajakda bu islohotlarni yanada chuqurlashtirish, davlat boshqaruvi tizimini zamonaviy talablar darajasida takomillashtirish, ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatining samaradorligini oshirish bo'yicha ishlarni davom ettirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Resoublikasi Konstitutsiyasi . – O'zbekiston 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi “ Vazirlar Mahkmasi to'g'risida”gi O'RQ-982- sonli Qonuni. 25.10. 2024 y.
3. Ijro etuvchi hokimiyat boshlig'i - Vikipediya
https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Ijro_etuvchi_hokimiyat_boshlig%CA%BB
i.
4. Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida
<https://president.uz/oz/lists/view/5869>.